

СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ СОЦІАЛЬНО-КРИТИЧНОГО МИСТЕЦТВА УКРАЇНИ

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-317-3-41>

THE LINGERING ECHO OF SOVIET ART IN TODAY'S SOCIO-CRITICAL ART

ЗАТЯЖНИЙ ВІДГОМІН SOVIET ART У СОЦІАЛЬНО-КРИТИЧНОМУ МИСТЕЦТВІ СЬОГОДЕННЯ

Honcharenko K. S.

*Candidate of Philosophical Sciences,
Associate Professor,
Associate Professor at the Department
of Philosophy
Educational and Scientific Institute
of Philosophy and Educational Policy
of Mykhailo Dragomanov Ukrainian
State University
Kyiv, Ukraine*

Гончаренко К. С.

*кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри філософії
Навчально-науковий інститут
філософії та освітньої політики
Українського державного
університету імені
Михайла Драгоманова
м. Київ, Україна*

Повсякчас, соціально-критичне мистецтво виступало тією рушійною силою культури, яка здатна привернути увагу суспільства до проблем, які очевидно чи приховано в ньому є. Звісно, варто згадати й про те, що чимало критиків досить скептично ставляться до так званої «перетворювальної» функції соціально-критичного мистецтва і зводять її до нуля. Залишимо «експертам» з'ясувати всі тонкощі цього суперечливого моменту, єдине, що зазначимо, у соціально-критичного мистецтва не можливо відібрати функцію дзеркального відображення та висвічування гостро соціальних проблем. Соціально-критичне мистецтво не позбавлене того, аби викликати певний суспільний резонанс. Щодо останнього, то цього йому не бракує, оскільки воно надто незручне. На відміну від комфортної естетики будь-яких інших мистецьких практик, сюжети, манера подачі, інструментар соціально-критичного посила більше загострює увагу на етичному. Митців даного спрямування, щонайменше цікавить «соціальна пластика», вони прагнуть долати розриви в соціальній тканині, а ця процедура як відомо не буває безболісною. Хоча й дану функцію воно досить часто ігнорує,

заключуючись на певному явищі, часовому тлі чи привабливих пасажах потенційного матеріалу.

Отже, повернемося до предмету нашої рефлексивної розвідки, а саме до соціально-критичного мистецтва в українському просторі та його надмірного тяжіння до так званого *soviet art-y*. Щодо останнього, то воно не несе жодних негативних конотативних смислів, особливо в якості ілюстраційного матеріалу до віддзеркалення певної епохи/історичного періоду (хоча в контексті сьогодення й не *comme il faut*). Згадаймо хоча б окремі виставки, до прикладу, «Свроремонт» художників з групи Р.Е.П., що презентувати проєкт ще в 2010 році. Така собі демонстрація людини, яка сама себе інтегрує в нові умови після падіння радянського устрою та яка насправді далеко від нього не відходить, якими б зовнішніми виразниками не намагалася себе «оєвропеїти». Або фотопроекти Бориса Михайлова: PinchukArtCentre 2019 р., виставка «Заборонене зображення». Кожна робота цієї виставки вкладалася в один узагальнений портрет певного прошарку радянського соціуму, який із усередненого *homo soveticus* зійшли до маргінального стану. «Використовуючи стратегію шокінгу, художник заганяє глядача у незручне становище перегляду неприємних кадрів, які є нічим іншим, як колективним портретом пострадянського суспільства. В проєкті немає критики, скоріше унаочнення себе як частини великого колективного тіла, що шукає себе у новій системі координат, попри нерозуміння, якою ця система загалом є» [3]. Проєкт «Голоси любові» Арсена Савадова, 2019 р, арт-простір М17. Даний проєкт, можливо в чомусь і ніс певні відголоски критики радянського часу, однак гротескність, а ще більше сентиментальність створювали ефект радше такої собі романтизованої ностігліяності за втраченим. До речі, як перша виставка, так і друга набули значного резонансу та палкого обговорення навіть в далеко поза мистецьких колах.

Перелік таких проєктів можна продовжувати. Це і ряд виставок в мистецькій галереї The Naked Room, це і Кмитівський музей сучасного мистецтва, що перекваліфікувався в музей «радянського мистецтва» тощо. Головне, що можна помітити: за останні роки є тяжіння до надмірної уваги та зацікавленості радянською епохою. Що в свою чергу, інколи навіть не несе якогось критичного посилу, а місцями навіть романтизує її. Прикладом цьому може бути нещодавно нашуміла кінострічка Антоніо Лукіча «Люксембург, Люксембург». Хоча й попередня робота не позбавлена любові до радянського ужиткового естетизму («Мої думки тихі»), останній фільм репрезентує всю палітру буття «маленької людини» в маленькому провінційному місті років зо двадцять тому. Звісно, цим містом могло бути не лише Лубни, а будь-яке індустріальне, зависнувшє в попередній епосі, по типу – Славутича. За картинкою спортивних костюмів, «кухонних» перемовин та типових

автівок втрачається навіть головна проблема, яку підіймає кінострічка. Власне, звідси й недорозуміння, які повсюдно можна почути від глядача-обивателя: «так фільм про нерозуміння між поколіннями чи відмінність з-поміж кровних братів?». Подібну калейдоскопічність сюжету та втрату головного посилу можна побачити й у фільмі Олексія Тараненка «Я працюю на цвинтарі». Тема рекету, питання хто буде наступним «утримувачем» цвинтаря, з'ясування питань «по поняттям» надто спотворює духовну, а ще більше соціально-критичну складову, яка міститься в кінострічці.

Можливо ця проблема є характерною для всіх пострадянських країн, які несуть на собі відбиток тієї травми та все ніяк не можуть її подолати. Бо інакше, не придаючи уваги забарвленню та не акцентуючись на бажанні передати епоху, відійшовши від ностальгії за втраченими демонами, можна робити дійсно якісний продукт, який матиме хоча б долю того критичного, чим наділене мистецтво. Якщо вже йдеться про кінематограф, то згадаймо хоча б фільм Радуги Жуде «Шалене кіно для дорослих» («Babardeală cu bucluc sau porno balamuc»), який на Берлінському кінофестивалі 2021 року кінокритики назвали «екстремальним, політичним» та провокативним. Хоча найбільш провокативне в цій кінострічці – це назва. А щодо сюжету, то він розгортається наче потайки, намагаючись сховатися за сірістю непоказної картинки, яка все ж не притлумила основний посил режисера та не позбавила глядача незручних думок.

Соціально-критичне мистецтво не буває безпечним, хоча й не дає миттєвого вирішення проблем. Ховати їх за вертикальними смислами чи узагальненнями йому не притаманно: воно увиразнює, воно чітко окреслює проблему і дає точний висновок. Власне тому, немає сенсу претендувати на соціальну критику і при цьому ховати сюжет за калейдоскопом ностальгійно-сентиментальних масажиткових тригерів. Один з класиків гостросоціального кінематографу – режисер Кен Лоуч, якимось казав, що дійсно соціально-критичні практики, це не ридання за знедоленими, не розвага для сентиментальних душ і навіть не сенсаційне викриття: соціально-критичний жест – людська історія в контексті певної ситуації та чітко промовлені висновки щодо неї. Режисер, який знімає подібне кіно, має список занедбаних, але виліковних хвороб і, підхопивши лікарський саквож з доступними йому інструментами, йде лікувати.

Література:

1. Йоганнес Ш. Мовчання говорить. Теперішнє залишається, тільки час минає. Зміцнювати мир, осмислюючи минуле. Пер.з нім. Ольги Плевако. К.: Дух і Літера, 2016. С. 5.

2. Рябчук А. Євроремонт радянської душі. Р.Є.П. Революційний Експериментальний Простір. The Green Box. 2015. С. 200.

3. Від реакції до думки. Частина I.: Реактивні твори доби незалежності. Дослідницької платформи PinchukArtCentre. Електронний ресурс. URL: <https://supportyourart.com/specialprojects/researchplatform/from-reaction-to-thought-part-1/>

4. Rusakov S. The Ukrainian dimension of mass culture: Philosophy and culture studies analysis. *Studia Warmińskie*. 2017. Т. 54. №. 54. С. 117–129.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-317-3-42>

SACRED ART OF THE TERNOPIL REGION OF THE 21ST CENTURY

САКРАЛЬНЕ МИСТЕЦТВО ТЕРНОПІЛЬЩИНИ ХХІ СТОЛІТТЯ

Datsiuk N. M. **Дацюк Н. М.**

*Graduate Student at the Department
of Design and Theory of Art
Vasyl Stefanyk Precarpathian
National University,
Ivano-Frankivsk, Ukraine,
Assistant at the Department of Fine Arts,
Design and Methods of their Training
Ternopil Volodymyr Hnatiuk
National Pedagogical University
Ternopil, Ukraine*

*аспірант кафедри дизайну
і теорії мистецтва
Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника
м. Івано-Франківськ, Україна,
асистент кафедри образотворчого
мистецтва, дизайну
та методики їх навчання
Тернопільський національний
педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
м. Тернопіль, Україна*

Сакральне мистецтво завжди впливало на духовний розвиток вірян, відіграло важливу роль у сприйнятті людьми релігії, віри у їхньому повсякденному житті. Живопис, як один з видів образотворчого мистецтва, що відображає та втілює реальні, та вигадані образи оточуючого світу, є ключовим сегментом впливу на формування світогляду та естетичний розвиток людини.

Наприкінці початку ХХІ століття актуальним було питання пошуку напрямків, які б пов'язували традицію з духовними та естетичними орієнтирами. Після спорудження нових храмів, каплиць відбувався пошук митців, які б могли задовільнити сучасні потреби і вподобання суспільства.